

Dr. sc. Zvonimir Tomićić

Viši asistent Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Iva Kovačev

Studentica 5. godine integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija

Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Pregledni znanstveni rad

UDK 343.157(410)

OBNOVA KAZNENOGA POSTUPKA NA ŠTETU OSLOBOĐENE OSOBE U ENGLJSKOJ

Sažetak: Krajem prošloga i početkom ovoga stoljeća u Engleskoj je provedena velika reforma prava obnove kaznenoga postupka. Napuštena je višestoljetna tradicija zabrane obnove kaznenoga postupka na štetu oslobođene osobe i uspostavljena vrlo značajna iznimka od u common law sustavima tradicionalne zaštite protiv double jeopardy. Novo se rješenje sastoji u dopuštanju obnove kaznenoga postupka samo za tzv. kataloška kaznena djela i to pod strogo propisanim uvjetima, a što predstavlja svojevrsno srednje rješenje u odnosu na uobičajene stavove zakonodavstava u pogledu dopuštanja primjene ovoga instituta na štetu oslobođene osobe. U radu se prvo iznose argumentirani prigovori koji se tradicionalno upućuju dopuštanju obnove na štetu oslobođene osobe te razlozi koji snažno idu u prilog dopuštanju takve obnove, nakon čega slijedi detaljan prikaz razloga i sadržaja reforme.

Ključne riječi: engleski kazneni postupak, izvanredni pravni lijekovi, obnova kaznenog postupka, ne bis in idem, double jeopardy

1. UVODNO RAZMATRANJE

Na samom kraju prošloga i početku ovoga stoljeća u Engleskoj je došlo do velikog zaokreta u pogledu pitanja dopuštenosti obnove kaznenoga postupka na štetu već pravomoćno oslobođene osobe. Velika reforma započela je 1996. godine donošenjem *Criminal Procedure and Investigations Acta* (dalje u radu: CPIA/1996), a konačno je završena 2005. godine stupanjem na snagu *Criminal Justice Acta* iz 2003. godine (dalje u radu: CJA/2003). Tim je zakonom predstavljen potpuno novi put u reguliranju dopuštenosti obnavljanja kaznenoga postupka protiv oslobođene osobe. Možemo reći da se radi o svojevrsnom „trećem putu“. Naime, u velikoj je većini zemalja obnova kaznenoga postupka na štetu oslobođene osobe ili potpuno zabranjena (npr. Francuska, Italija, Belgija, Nizozemska, Japan) ili dopuštena pod vrlo sličnim ili čak jednakim uvjetima kao i obnova u korist osuđene osobe (npr. Austrija i Njemačka). Novo rješenje sastoji se u dopuštanju obnove postupka samo za tzv. kataloška kaznena djela odnosno *serious offenses* i to pod strogo propisanim uvjetima. Takvim srednjim rješenjem uvažavaju se brojni argumentirani prigovori koji se tradicionalno upućuju dopuštanju obnove na štetu oslobođene osobe, ali i brojni razlozi koji snažno idu u prilog dopuštanju takve obnove.

Ovakva je reforma bila potpuno iznenađenje u pravnim krugovima širom svijeta, budući da je englesko pravo kroz povijest bilo iznimno nesklono pravnim lijekovima uopće, a kamoli obnavljanju postupka protiv već oslobođene osobe. Ovom reformom napuštena je više nego osamstoljetna tradicija i uspostavljena vrlo značajna iznimka od u *common law* sustavima tradicionalne zaštite od *double jeopardy* (zabrana dvostruke ugroženosti).

Nama je ova engleska reforma posebno zanimljiva jer smo krenuli u potpuno suprotnom smjeru. U Hrvatskoj je postojala duga tradicija dopuštanja obnove kaznenoga postupka na štetu oslobođene osobe, koja je dokinuta nakon osamostaljenja. Naime, Ustavom iz 1990. godine (čl. 31 st.3.) propisana je zabrana ponavljanja kaznenog postupka protiv osobe koja je oslobođena pravomoćnom presudom. Zbog te je odredbe Ustavni sud RH 16. ožujka 1994. godine ukinuo odredbe tada važećega Zakona o kaznenom postupku koje su se odnosile na ponavljanje kaznenoga postupka na štetu već oslobođene ili osuđene osobe. Time je završena 140-godišnja tradicija dopuštenosti obnove kaznenoga postupka na štetu oslobođene osobe, koja je u Hrvatskoj započela još austrijskim Kaznenim postupnikom iz 1853. godine. Premda je sporna odredba Ustava RH ukinuta 2000. godine, nakon usklađivanja Ustava s Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje u radu: EKLJP), prilike za povratak spomenute tradicije za sada su propuštene.

Premda Ustav RH (čl. 31.st.3.) i Protokol br. 7 uz EKLJP (čl.4.st.2.) predviđaju mogućnost propisivanja obnove kaznenoga postupka protiv pravomoćno oslobođene osobe, naš Zakon o kaznenom postupku (dalje u radu: ZKP) ne samo da ne koristi tu mogućnost nego odredbom iz čl.12. st. 2. ovu vrstu obnove izričito zabranjuje, što čini vrlo upitnim samu ustavnost te odredbe. Naime, ne bi bilo sporno da ZKP ne sadrži ovu odredbu pa ipak ne propiše mogućnost obnove, ali je izričito propisivanje zabrane vrlo problematično te se tu vjerojatno radi o tzv. materijalnoj ili sadržajnoj neustavnosti.

U ovome radu izlažemo argumentaciju za i protiv dopuštanja obnove kaznenoga postupka na štetu oslobođene osobe te prikazujemo najnoviji način rješavanja toga problema koji je prihvaćen u engleskom pravu. Navedeno smatramo korisnim u smislu preispitivanja ispravnosti smjera kojim je krenula Hrvatska ukidanjem mogućnosti obnove kaznenoga postupka na štetu već pravomoćno oslobođene osobe.

2. ZA I PROTIV OBNOVE NA ŠTETU OSLOBOĐENE OSOBE

Pravomoćne presude sudova u kaznenim postupcima imaju vrlo važnu ulogu u društvenoj zajednici. Trebaju otkloniti neizvjesnost između pripadnika te zajednice i ponovno uspostaviti kaznenim djelom narušeni mir. Međutim, to će se dogoditi samo u slučajevima kada rezultat toga postupka bude izraz pravilne primjene zakona na ispravno utvrđeno činjenično stanje, odnosno ako rezultat postupka bude točan. Naime, građani se mogu poistovjetiti samo sa suštinski ispravnim odlukama i samo točan rezultat postupka jamči odlukama legitimitet. Ipak, niti jedan pravni sustav ne može u potpunosti spriječiti pogriješke u suđenju i isključiti mogućnost povremenog donošenja pogrešnih pravomoćnih sudskih odluka.¹ Kada postojanje pogriješke postane

¹ Sudsko utvrđivanje istine ima svoje granice. Radi se o vrlo složenoj i napornoj djelatnosti pri čemu sudac često nailazi na nesuradnju i opstrukciju stranaka i drugih sudionika u postupku. U tom se smislu od njega može očekivati samo dobra namjera na istinitost i pravednost, ali ne i apsolutna pravednost. Izvori mogućih pogrešaka izrazito su brojni i njihov raspon seže od malih i beznačajnih grješaka do velikog i planiranog krivotvorenja stvarnoga stanja. Detaljnije v. Tomičić, Zvonimir, Neprava obnova kaznenoga postupka, Pravni fakultet u Osijeku, Osijek, 2011., str. 9., te Dippel, Karlhans, Das geltende deutsche Wiederaufnahmerecht und seine Erneuerung, u: Jescheck, Hans-Heinrich – Meyer, Jürgen, Die Wiederaufnahme des Strafverfahrens im deutschem und ausländischen Recht, Bonn, 1974., str. 20.-21. i dalje.

jasno tada se nameće dvojba: sačuvati pravomoćnost i konačnost presude usprkos nedostatcima ili dopustiti ponovno preispitivanje pravomoćne presude i ukloniti uočene nedostatke.

Suvremena zakonodavstava izlaz pronalaze u obnavljanju kaznenoga postupka odnosno izvanrednim pravnim lijekovima općenito, pružajući tako dodatnu mogućnost za donošenje pravilne i zakonite odluke. Kako se ne bi pretvorili u novu „redovitu“ instanciju suđenja izvanredni pravni lijekovi moraju imati karakter izuzetnosti i mogu se podnijeti samo kada su ispunjeni strogi i taksativno navedeni zakonski uvjeti. Drugim riječima, rezervirani su za otklanjanje očitih i nepodnošljivih pogriješaka. Koje će pogriješke biti smatrane nepodnošljivima i pod kojim uvjetima će ponovno preispitivanje biti dopušteno ovisi o zakonodavcu svake pojedine države. Jedno od najspornijih pitanja te materije upravo je pitanje dopuštanja obnove kaznenoga postupka na štetu oslobođene osobe. Naime, s jedne strane postoje brojni razlozi koji ukazuju na potpunu zabranu preispitivanja pravomoćne oslobađajuće presude, dok s druge strane postoji jasna i čvrsta argumentacija u prilog dopuštanja takve obnove kaznenoga postupka. Sagledavanje navedene argumentacije upravo dovodi do zaključka o ispravnosti primjene određenoga modela „srednjega puta“ odnosno iznimnoga dopuštanja takve obnove pod strogo određenim uvjetima.

1.1. ARGUMENTI PROTIV DOPUŠTANJA OBNOVE NA ŠTETU OSLOBOĐENE OSOBE

Ove argumente možemo podijeliti na opće, koji su svojstveni svim kaznenim postupcima, i na posebne, koji su specifični za angloameričke kaznene postupke i odnose se na suđenje pred protom. Ipak, budući da se razlozi međusobno isprepliću i nadovezuju jedni na druge nećemo pojedine argumente isticati posebnim odjeljcima.

Najčešći i vjerojatno najvažniji prigovor dopuštanju ove vrste obnove kaznenoga postupka je suprotnost institutu pravomoćnosti sudskih odluka.² Općenito gledano, pravomoćnost je u „sukobu“ sa svim vrstama izvanrednih pravnih lijekova i u pravnoj teoriji se ističe nužnost vrlo iznimnog propisivanja izuzetaka od instituta pravomoćnosti. Upravo tu i je najveći problem, budući da se ističe kako odstupanje na štetu okrivljenog nije nužno i da ima vrlo malo značenje u praksi onih zemalja koje dopuštaju obnovu kaznenoga postupka na štetu oslobođene osobe.³ Smatra se kako je država dužna poštivati svoje pravomoćne presude i da su eventualna odstupanja nužna i dopuštena samo u korist okrivljenika. Naime, pravomoćnost sudske odluke jamči autoritet i čvrstinu sudskim odlukama, a osim toga materijalna se pravomoćnost pojmovno preklapa s principom *ne bis in idem*, kao jednim od temeljnih ljudskih prava.⁴ Temeljno pravo pojedinca u pravnim sustavima *common law* tradicije zaštita je od *double jeopardy*, odnosno od dovođenja okrivljenika u životnu opasnost više nego jednom za isto kazneno djelo.⁵ Zabrana *double jeopardy* služi zaštititi osobne slobode i autonomije, a predstavlja i trajno i glasno priznanje države da poštuje

2 Detaljno o pojmu i svrsi instituta pravomoćnosti i ostalim važnim pitanjima odnosa pravomoćnosti i obnove kaznenog postupka v. Tomičić, op. cit. (bilj. 1), str. 32 i dalje.

3 Usp. Grubač, Momčilo, Krivično procesno pravo, Službeni glasnik, Beograd, 2008., str. 476.

4 Detaljnije o materijalnoj pravomoćnosti kao jednom od aspekata načela *ne bis in idem* i sadržaju tog načela v. Tomičić, op. cit. (bilj. 1), str. 42. i dalje.

5 Iz univerzalnog principa *common law*-a Engleske “no man is to be brought into jeopardy of his life, more than once for the same offence” proizlaze prigovori *autrefois acquit* i *autrefois convict* koji pružaju zaštitu okrivljenicima od dvostrukog progona za isto kazneno djelo. Detaljnije v. Rudstein, David, *Retrying the Acquitted in England Part II: The Exception to the Rule Against Double Jeopardy for „Tainted Acquittals“*, Vol. 9 *San Diego International Law Journal* 217 (2008), str. 223. i dalje.

načelo ograničenja državne vlasti i slobode pojedinca. Naime, zabrana održava konačnost presuda i štiti njihov integritet. Kada je jednom sud oslobodio pojedinca, država mora poštivati tu odluku u budućnosti i mora se smatrati da je tužba ugašena nastupom pravomoćnosti.⁶ U javnom je interesu konačnost rezultata postupka, tako da život može ići dalje. Nedostatak pravomoćnosti u kaznenom postupku utjecao bi u značajnoj mjeri na to da oslobođeni pojedinac nije slobodan planirati svoj život i ulaziti u angažmane s drugima ako stalno ima na umu opasnost da je još podložan progonu za djelo za koje je oslobođen. *Grubač* navodi da stalna neizvjesnost i strah od kaznenoga progona usprkos oslobađajućoj presudi uspostavlja kontinuitet sa srednjovjekovnom *absolutio ab instantia*.⁷

Zabrana obnavljanja kaznenoga postupka također služi minimiziranju osobnih naprezanja, stresa i trauma uzrokovanih suđenjem. Vrhovni sud SAD-a objasnio je u presudi *Green v. United States* da je jedan od glavnih razloga prihvaćanja zabrane *double jeopardy* taj da se državi sa svim njenim resursima ne bi smjelo dopustiti ponovni pokušaj osude pojedinca za navodno kazneno djelo time ga izvrgavajući sramoti, troškovima i teškom iskušenju.⁸ Bilo bi teško za optuženika ako mora ponovno voditi bitku, nakon što je uz veliku cijenu u novcu i tjeskobi već jednom osigurao povoljnu odluku. Obrana od optužnice nosi teške financijske teškoće za pojedinca i oni koji si to mogu priuštiti uvijek zadržavaju branitelja da im pomaže. Osim toga, često unajmljuju istražitelja da im pomogne pronaći svjedoke i druge dokaze povoljne za obranu, a mogu angažirati i vještake i druge stručnjake kako bi pomogli u pripremi slučaja, a možda i iskazivali na suđenju.⁹

Stres suđenja može utjecati na pojedinca i emocionalno i fizički. Optužba općenito uzrokuje neugodnosti za optuženoga te može izazvati prema njemu sumnjičavost i nepovjerljivost prijatelja, susjeda, kolega pa i rodbine. Osim toga, okrivljenik koji ima obitelj i posao vjerojatno će se bojati učinka neriješene optužbe i moguće osude na svoj obiteljski život i posao. Još važnije, pojedinac će brinuti o predstojećem suđenju i mogućnosti da će biti osuđen i kažnjen na podužu zatvorsku kaznu. Ovi problemi mogu doći na naplatu ne samo psihološki već i fizički. Stres nije ograničen samo na okrivljenika, pati i njegova obitelj, svjedoci pa i navodna žrtva.¹⁰

Kao vrlo ozbiljan argument navodi se da se zabranom ponovnog suđenja bitno smanjuje rizik od pogriješne osude nevine osobe. Naime, položaj okrivljenika na drugom suđenju je bitno teži nego na prvom. Na prvom je suđenju okrivljenik iznio svoju kompletnu obranu s kojom je tužitelj sad u potpunosti upoznat. Štoviše, možda je bio svjedok u vlastitoj stvari i tužitelj sada može proučiti taj iskaz i pronaći nedostatke i nedosljednosti u obrani te koristiti to na novom suđenju. Tužiteljstvo može dostaviti i dokaze koje nisu uspjeli prikupiti za vrijeme prvog suđenja. Država sa svojim znatno superiornijim resursima može iscrpiti okrivljenika financijski, emocionalno i fizički i dobiti osudu kroz čistu državnu ustrajnost. Kod porotnog suđenja postoji opasnost da će porotnici na novom suđenju biti svjesni da je Prizivni sud dopustio obnovu jer očito postoje dokazi za to! Ako oni misle da okrivljenika treba ponovno suditi, onda je vjerojatno kriv, pogotovo što se radi o najboljim sucima. Isto tako, ako prihvatimo činjenicu da porote povremeno donesu neutemeljenu osuđujuću presudu, vjerojatnost da će se to dogoditi kod određenog okriv-

6 Usp. *Grubač*, op. cit. (bilj. 2), str. 476.

7 Ibid.

8 Usp. Rudstein, David, *Retrying the Acquitted in England, Part I: The Exception to the Rule Against Double Jeopardy for "New and Compelling Evidence"*, Vol. 8 *San Diego International Law Journal* 387 (2007), str. 408.

9 Ibid, str. 409.

10 Ibid, str. 410.

ljenika mora rasti ako mu se sudi više puta. Naprosto, ako se igrate s nečim dovoljno dugo vjerojatno ćete to i razbiti!¹¹

Neki teoretičari smatraju da je glavna svrha zabrane *double jeopardy* zapravo zaštita prava porote kao predstavnika zajednice da oslobodi protiv dokaza.¹² To je legitimno pravo porote da oslobodi pojedinca, čak i kada bi doslovna primjena zakona na utvrđene činjenice trebala rezultirati osudom. U takvoj situaciji porota, djelujući kao savjest zajednice u primjeni zakona, može iskoristiti svoje ovlasti da „poništi“ pravo u konkretnom slučaju ili da primijeni ono što se u Engleskoj zove „pravičnost porote“ (*jury equity*). To porota može učiniti zbog niza razloga, recimo zato što osjeća da „ponašanje okrivljenika nije kriminalno“ (npr. porota može biti nesklona osuditi optuženika za ubojstvo koji je iz ljubavi postupio po zahtjevu smrtno bolesne supruge i namjerno ju usmrtio) ili možda zato što kaznu za konkretno djelo smatra prestrogom (npr. porota može smatrati da posjedovanje male količine marihuane treba biti kazneno djelo, ali da je zakonski minimum kazne za to djelo preoštar).¹³

Smatra se nadalje da dopuštanje obnove postupka na štetu oslobođene osobe pruža prevelike prednosti tužiteljstvu, pa čak i otvara pitanje ravnopravnosti stranaka u postupku.¹⁴ Međutim, to čak može voditi i do prevelike komotnosti policije i tužiteljstva koji računajući na mogućnost dobivanja nove šanse neće prije prvog suđenja postupati jednako marljivo i temeljito. U tom smislu, činjenica da pravilo protiv *double jeopardy* pruža samo jednu šansu za osudu, djeluje kao snažan poticaj za učinkovite i iscrpne istrage i progon od samog početka. Zabrana ponovnog suđenja također štedi ograničene policijske, tužiteljske i sudske resurse, jer sprječava tužitelja da nakon pravomoćno završenog postupka ulaže dodatno vrijeme, novac i trud u istragu i tako, ponovno i ponovno, sve dok ne postigne željeno uvjerenje i osudu. Time se sprječava i moguće šikaniranje oslobođenih okrivljenika od strane nezadovoljnih i zlonamjernih državnih službenika. Naime, odsustvo tog pravila omogućuje da pojedinci u policiji nezadovoljni oslobođenjem nepravedno nastave s istraživanjem radi progona. Slično, tužitelj koji vjeruje da je okrivljenik pogrešno oslobođen može maltretirati i tlačiti pojedinca nastavljajući ga istraživati za isto kazneno djelo u nadi da će pronaći nove i snažne dokaze. Čak i ako policija i tužitelj nisu pronašli nikakve dokaze mogu se zadovoljiti s prisiljavanjem pojedinca da prolazi kroz nelagodu, tjeskobu i zabrinutost.¹⁵

Općenito gledano smatra se da pravilo protiv *double jeopardy* štiti pravni sustav sam po sebi jer održava javno poštovanje i povjerenje javnosti u pravni sustav. Naime, navodi se da će zajednica gotovo sigurno izgubiti poštovanje za pravni sustav ako vlada dopusti progon pojedinca, ponovno i ponovno, za isto djelo usprkos oslobođenju, jer će u većini slučajeva zajednica doživljavati višestruke progone kao uznemiravanje pojedinca od strane vlade. Osim toga, ako vlada na kraju i dobije osudu pojedinca nakon što ga je sud u prvom postupku oslobodio za isto djelo, nedosljedne presude će vjerojatno utjecati na povjerenje društva u točnost pravnog sustava i razrijediti moralnu snagu kaznenoga prava, jer bi to moglo ostaviti u dvojbi ljude da se nevini osuđuju.¹⁶

Na kraju valja navesti i prigovor po kojem je svaka obnova kaznenoga postupka problematična s gledišta sigurnosti novoga dokaznog materijala. Naime, *Grubač* navodi da do drugačije odlu-

¹¹ Ibid, str. 413.

¹² Usp. Rudstein, op. cit. (bilj. 5), str. 253.

¹³ Ibid.

¹⁴ Usp. Grubač, op. cit. (bilj. 2).

¹⁵ Usp. Rudstein, David, *Retrying the Acquitted in England, Part III: Prosecution Appeals Against Judges' Rulings of "No Case to Answer,"* Vol. 13 *San Diego International Law Journal* 5 (2011), str. 99.

¹⁶ Usp. Rudstein, op. cit. (bilj. 8), str. 417.

ke u ponovljenom postupku ne dolazi toliko zbog uvjerljivosti i snage novih dokaza, koliko uslijed proteka vremena, zaborava i nestanka starih dokaza.¹⁷ *Marković* navodi da novi dokaz često izgleda vrijednim samo zbog toga što ga se promatra izdvojeno od svih ostalih dokaza i uvijek će se isticati i pobuđivati pažnju svih sudionika postupka, čak i na novom suđenju, jer je upravo on bio pobuda za novo suđenje.¹⁸

Neovisno o tome što je očita posljedica da pravilo protiv *double jeopardy* povremeno dovodi do oslobađanja stvarnih krivaca odnosno njihovog izbjegavanja kažnjavanja, pristalice toga pravila smatraju da je to samo dio cijene koju društvo mora platiti radi očuvanja svoje slobode.¹⁹

1.2. ARGUMENTI U PRILOG DOPUŠTANJA OBNOVE NA ŠTETU OSLOBOĐENE OSOBE

Suštinska ispravnost pravomoćne sudske presude donesene u kaznenom postupku iznimno je bitna zbog ostvarenja cilja i same svrhe kaznenog postupka. Nepravedne sudske odluke nemaju utjecaj samo na trenutno stanje u zajednici već su u svijesti ljudi gotovo neugasive. Naime, teško da je neka druga pojava u pravu i pravosuđu opisivana s jednako strasti i ushićenja kao pravosudna pogriješka. Upravo se najveći broj nepravednih i pogriješnih presuda odnosi na neopravdana oslobađanja od krivnje, pri čemu se za mnoge od njih uopće ne zna.²⁰

Nije moguće izbjeći povremeno donošenje pogriješnih pravomoćnih presuda, ali pogriješke je nužno ispraviti barem onda kada su nepodnošljive. Razlozi pravičnosti u takvim slučajevima traže novo suđenje, bez obzira ide li na štetu ili u korist okrivljenika, jer neopravdano oslobađanje krivca može biti jednako nepodnošljivo koliko i neopravdana osuda nevinog. Okrivljenik u kaznenom postupku ne može imati neograničene beneficije, niti briga o njegovim interesima smije biti protivna interesima društva. U tom smislu presuda koja ne odgovara istini ne može se ostaviti na snazi jer ruši ugled pravosuđa. U takvim slučajevima obnavljanje postupka ne nanosi nikakvu štetu pravnom poretku već ga učvršćuje.²¹

Opća pravna svijest posebno bi bila u opasnosti kada bi se pogriješno oslobodena osoba mogla bez posljedica javno hvalisati počinjenim kaznenim djelom.²² Jednako bi revolt javnog mnijenja i najoštriju osudu pravosuđa izazvalo jasno saznanje da se oslobađajuća presuda temelji na kaznenom djelu samog okrivljenika ili njegovog „saveznika“. Nemogućnost reagiranja u takvim slučajevima dovodi do „urušavanja“ pravnog sustava. Posebno je u tom smislu zanimljivo i relativno slabo poznato da je čak i u SAD-u moguće obnoviti kazneni postupak na štetu oslobodene osobe kada je do oslobađanja došlo uslijed „prijevrnog“ postupanja (podmićivanje, ucjene ili prijetnje prema sucima, protoricima ili svjedocima) samog okrivljenika ili takvog ponašanja drugih osoba

17 Detaljnije v. Grubač, op. cit. (bilj. 2), str. 477.

18 Detaljnije v. Marković, Božidar, Ponovno suđenje u krivičnom postupku, Beograd, 1902., str. 13.-14.

19 Usp. Rudstein, op. cit. (bilj.8), str. 456.

20 Detaljnije v. Dippel, op. cit. (bilj. 1), str. 20.-25. O tzv. skandaloznim i sablažnjivim oslobađenjima kojima je sklona porota detaljnije v. Ljubanović, Vladimir, Kazneno procesno pravo – izabrana poglavlja, Pravni fakultet u Osijeku, Osijek, 2002., str. 26.-27.

21 Usp. Grubač, op. cit. (bilj. 2), str. 478.

22 Detaljnije v. Marxen, Klaus, Tiemann, Frank, Die Wiederaufnahme in Strafsachen, C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2006., str. 98. Velika bura na internetskim portalima podigla se nakon navodnog priznanja ubojstva jednog od najpoznatijih sporno oslobodjenih okrivljenika O. J. Simpsona. Za detaljni tijek suđenja protiv njega v. Tomašević, Goran, Kazneno procesno pravo, Opći dio: Temeljni pojmovi, Pravni fakultet u Splitu, Split, 2011., str. 45.-53.

u njegovu korist.²³ Naime, glavna teza takve iznimke je da okrivljenik koji je osigurao svoje oslobođenje na prijevazu ne bi trebao moći koristiti prednosti zabrane *double jeopardy*, budući da na prvom suđenju nije bio u opasnosti (*jeopardy*) upravo zbog svog prijevarnog ponašanja ili takvog ponašanja drugih osoba u njegovu korist.

Korist koju nepravedno oslobođeni izvlači za sebe ne ide samo na štetu društva općenito, već često ide i na štetu konkretnog oštećenika, jer kaznena presuda uglavnom bitno utječe i na rješavanje imovinskopravnog zahtjeva u parnici. *Grubač* nadalje navodi da zabrana obnavljanja kaznenog postupka djeluje psihološki i na tijela postupka. Sud iz opreznosti teže oslobađa, a tužiteljstvo nikad ne odustaje i dodatno razvlači ionako spori postupak.²⁴ Smatramo da zabrana obnavljanja kaznenog postupka na štetu oslobođene osobe daje i poseban poticaj optuženim sudionicima u organiziranom kriminalitetu da „pritiskom“ na suce i državne odvjetnike te druge važne sudionike u kaznenom postupku dohvate primamljivu luku spasa koju im pruža pravomoćnost.

Konačno, EKLJP dopušta mogućnost obnove kaznenoga postupka protiv oslobođene osobe i time jasno pokazuje da princip *ne bis in idem*, kao temeljno ljudsko pravo, ne sadrži zabranu obnove kaznenoga postupka, već samo zabranu pokretanja i vođenja potpuno novog postupka o istoj stvari.²⁵

3. REFORMA PRAVA OBNOVE KAZNENOGA POSTUPKA U ENGLESKOJ

Zabrana dovođenja u „dvostruku opasnost“ (*double jeopardy*) u Engleskoj se tumačila na način da nakon prvobitnog spora između progonitelja i optuženika ne može biti pokrenut novi spor o istoj stvari.²⁶ To je rezultiralo činjenicom da okrivljenik kojeg je porota oslobodila nije mogao biti subjekt kaznenoga postupka o istoj stvari, ali isto tako okrivljenik stoljećima nije imao osobite mogućnosti otklanjanja pogriješne osude porotnog suda. Bilo je potrebno mnogo vremena da se ostvari mogućnost pobijanja porotnih odluka i to samo u korist okrivljenika. Činjenica da je ta mogućnost dana samo u situacijama koje su išle u okrivljenikovu korist nije iznenađujuća niti slučajna, budući da je sama zabrana *double jeopardy* ustanovljena radi okrivljenikove zaštite.²⁷

Zakonom o kaznenom postupku i istragama (*Criminal Procedure and Investigations Act, CPIA/1996*)²⁸ započinje velika reforma prava vezana uz obnovu postupka usmjerena na prijevarna ponašanja okrivljenika ili njegovih suradnika, a po uzoru na SAD.²⁹ Time se pruža mogućnost ponovnog suđenja u slučajevima kada okrivljenik ili netko od njegovih suradnika pokuša utjecati na ishod suđenja koristeći nedopuštene načine ili sredstva. No, upravo zbog činjenice da je riječ o vlastitom prijevarnom postupanju, odnosno o takvom postupanju druge osobe u okrivljenikovu korist, ne možemo govoriti o pravoj iznimci od pravila *double jeopardy*, budući da do prave opasnosti

23 Detaljnije v. Rudstein, David, *Double Jeopardy and the Fraudulently-Obtained Acquittal*, Vol. 60 *Missouri Law Review* 607 (1995).

24 Detaljnije v. *Grubač*, op. cit. (bilj. 2), str. 478.-479.

25 Detaljnije v. Tomičić, op. cit. (bilj. 1), str. 39. i dalje.

26 Vidi supra, bilj. 5.

27 Krapac, Davor, *Engleski kazneni postupak*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1995., str.157.

28 Zakon je donesen 1996. godine, a stupio je na snagu 1. travnja 1997. godine. Njegove odredbe o tzv. "tainted" oslobađajućim presudama, koje se ne temelje na stvarnom činjeničnom stanju već su rezultat korištenja nezakonitih sredstava, utjecaja na suce ili porotu i kršenja pravila odvijanja sudskog postupka, primjenjuju se na kaznena djela počinjena nakon 15. travnja 1997. u Engleskoj, Škotskoj i Walesu, odnosno nakon 30. travnja 1997. u Sjevernoj Irskoj.

29 Detaljnije o stanju u SAD i slučaju Aleman vidi Rudstein, op. cit. (bilj. 23).

(*jeopardy*) od osude na prvom suđenju nije ni došlo. Prijevarna postupanja mogu se manifestirati u različitim oblicima, tako može biti riječ o utjecaju na svjedoke, porotu pa i na samog suca, bilo prijetnjama, fizičkim nasiljem i zastrašivanjem, potkupljivanjem ili utjecajem na bilo koji drugi način.³⁰ Naravno, sve s ciljem da sud, odnosno porota, donese oslobađajuću presudu.

Visoki sud pravde (*the High Court of Justice*)³¹ može ukinuti³² oslobađajuću presudu i odobriti obnovu kaznenoga postupka samo nakon što je prethodno oslobođena osoba osuđena za kazneno djelo protiv pravosuđa, a koje je počinjeno zastrašivanjem ili utjecajem na porotnika ili svjedoka (ili potencijalnog svjedoka) u postupku koji je doveo do oslobađajuće presude.³³ Prema CPIA/1996, kaznena djela protiv pravosuđa obuhvaćaju sljedeće radnje: 1) ometanje sudskog postupka, 2) kaznena djela obuhvaćena člankom 51. st. 1. Zakona o kaznenoj odgovornosti i javnom redu (*the Criminal Justice and Public Order Act 1994.*), kao što su zastrašivanje svjedoka, potencijalnih svjedoka ili porotnika, 3) kaznena djela pomaganja, poticanja, savjetovanja, nagovaranja druge osobe da počini krivokletstvo, lažno svjedoči odnosno iskazuje prema Zakonu protiv krivokletstva (*the Perjury Act 1911*).³⁴ Da bi Visoki sud pravde mogao postupati, moraju prethodno biti ispunjena dva uvjeta. Potreban je prethodan zahtjev tužiteljstva i potvrda suda koji je osudio prethodno oslobođenu osobu za kazneno djelo protiv pravosuđa,³⁵ kojom izjavljuje da postoji stvarna vjerojatnost da dotična osoba ne bi bila oslobođena da nije došlo do utjecaja na (potencijalne) svjedoke ili porotnike te da obnova postupka nije u suprotnosti s interesima pravde, bilo zbog proteka vremena ili bilo kojeg drugog razloga. Dakle, sud će izdati potvrdu samo uz ispunjenja ova dva uvjeta i tek tada tužitelj može podnijeti zahtjev Visokom sudu. Ovaj sud ukinut će oslobađajuću presudu samo ako budu zadovoljena sljedeća četiri uvjeta: 1) mora se činiti vjerojatnim da bez utjecaja ili zastrašivanja dotična osoba ne bi bila oslobođena, 2) ne smije se smatrati da bi obnova postupka bila, zbog proteka vremena ili nekog drugog razloga, u suprotnosti s interesima pravde, 3) oslobođenoj osobi je dana mogućnost da se pisano očituje Visokom sudu pravde, 4) da će prijašnja osuda za kazneno djelo protiv pravosuđa „izdržati“ (*will stand*), protiv nje ne smije biti podnesena žalba, odnosno vrijeme za podnošenje takve žalbe mora isteći.³⁶

Povjerenstvo za predlaganje reformi zakonodavstva³⁷ predlagalo je nekoliko izmjena ovog zakona zbog njegove izrazito slabe uporabe. Između ostaloga, proširenje opsega odnosno brojnosti kaznenih djela protiv pravosuđa taksativno navedenih u zakonu, popuštanje u pogledu uvjeta potrebnih za osudu za takvo kazneno djelo, odnosno da je ponovno suđenje u interesu pravde. Međutim, preporuke nisu uključene u Criminal Justice Act 2003. (CJA/2003.) koji je stupio na snagu 2005. Upravo tim zakonom djelomično se odstupa od 800-godišnje pravne tradicije nemogućnosti obnavljanja pravomoćno završenog kaznenog postupka na štetu oslobođene osobe i nastavlja s novim reformama. Naime, osnovna stečevina kaznenopravnih sustava gotovo svih zemalja svijeta primjena je načela *ne bis in idem*, u zemljama *common law*-a poznatog kao zabrana

30 Usp. Rudstein, op. cit. (bilj. 5), str. 228.

31 Glavni građanski sud za Englesku i Wales, sudi u predmetima vrijednosti iznad 50.000 funti i neke važnije između 25.000 i 50.000 funti. Ima tri odjela: the Queen's Bench, the Chancery i Family Divisions.

32 Rudstein navodi da Visoki sud pravde nije još koristio tu mogućnost, referirajući Law Commission, Consultation Paper No. 158: Prosecution appeals against judge's rulings (2000. god). Detaljnije vidi Rudstein, op. cit. (bilj. 5), str. 225.-226., bilj. 18.

33 CPIA/1996, čl.54.

34 CPIA/1996, čl.54. st. 6 (b)

35 CPIA/1996, čl. 54. st. 2. i 3.

36 CPIA/1996, čl.54. st. 3, čl. 55.

37 Law Commission No. 267, Double Jeopardy and Prosecution Appeals, Recommendation: 10-15.

double jeopardy. Kazneno pravo Velike Britanije poznavalo je i uvažavalo dotičnu stečevinu sve do donošenja CJA/2003. Rezultat reforme prava je iznimka od zabrane *double jeopardy* jer se obnova kaznenog postupka može dopustiti zbog novih i uvjerljivih činjenica i dokaza te ovaj put dovodi okrivljenika u pravu novu „životnu“ opasnost. Zbog izuzetne osjetljivosti ovog pravnog pitanja zakonodavac je ograničio i taksativno naveo kvalificirana kaznena djela kod kojih može doći do odstupanja od spomenutog načela te izuzetno pooštrio postupak po kojem se provodi tzv. *retrial*. Pitanje primjene ovog zakona određuje odredba čl.75.st.6. navodeći da se „Part 10“ CJA/2003 primjenjuje u situaciji kada je prvobitna oslobađajuća presuda donesena prije ili nakon donošenja zakona. To je još jedan razlog glasnog osporavanja ovog zakona, budući da se omogućuje njegova retroaktivna primjena na kaznena djela počinjena prije donošenja i stupanja na snagu samog zakona.

4. RAZLOZI UVOĐENJA OBNOVE NA ŠTETU OSLOBOĐENE OSOBE U ENGLESKOJ - OKRUTNI ZLOČINI POD POVEĆALOM JAVNOSTI

Britanski su mediji počeli pokazivati izuzetno zanimanje prvo za nestanak a kasnije, kako se ispostavilo, i ubojstvo Jullie Hogg³⁸ sada već davne 1989. godine. Billy Dunlop³⁹, nekvalificirani radnik koji je živio u blizini i bio kratko u vezi s njom, optužen je zbog ubojstva, ali ubrzo biva oslobođen (1991. godine). Porota⁴⁰ nije uspjela donijeti osuđujuću presudu. Tada se pojavljuje neočekivani obrat. Dotični je za vrijeme izdržavanja kazne za drugo kazneno djelo zatvorskom čuvaru izjavio da je ipak on ubio svoju bivšu djevojku, znajući da mu se ne može ponovno suditi za isto kazneno djelo. Nemoćno britansko pravosuđe moglo mu je suditi samo za davanje lažnog iskaza u ranijem postupku, ali ne i za ubojstvo, upravo zbog već donesene oslobađajuće presude. Prema ranijem zakonu, svakoj osobi koju je porota oslobodila nije se moglo ponovno suditi za isto kazneno djelo. Slučaj je izazvao veliku lavinu nezadovoljstva u Velikoj Britaniji, rušeći povjerenje u višestoljetnu doktrinu znanu kao *autrefois acquit / convict*.⁴¹ Obitelj ubijene otpočela je snažnu i dugotrajnu 15-godišnju kampanju⁴² u pravcu izmjene zakona i u ovom dobila potporu utjecajnih pravnih stručnjaka, između ostalog i Martina Goldmana, glavnog državnog odvjetni-

38 J. Hogg (22 god.) nestala je iz svog doma u Billinghamu, Teeside, 16.11.1989. Nakon tri mjeseca njezino mrtvo tijelo otkriveno je u kupaonici. Unatoč činjenicama koje su upućivale na krivnju, kao što je npr. prisutnost vlakana s Dunlopove majice pronađenih na pokrivaču kojim je bilo omotano njezino tijelo, njezini ključevi skriveni ispod podnih dasaka Dunlopove kuće na kojima su otkriveni njegovi otisci prstiju, dvije različite porote nisu uspjele donijeti pravorijek. Dunlop je 1999. godine služio kaznu zatvora zbog napada na bivšu djevojku i njezinog dečka. Tijekom izdržavanja kazne priznao je zatvorskom čuvaru da je uistinu on ubio Jullie Hogg te da je lagao oba puta na sudenijima kako bi izbjegao osudu. Iste godine sudilo mu se zbog krivokletstva te je 14. 4. 2000. osuđen. Nakon donošenja CJA/2003 otvorila se mogućnost ponovnog suđenja Dunlopu za ubojstvo Julie Hogg. Ravnatelj javnih progona dao je 2005. godine pristanak Krunskoj službi kaznenih progona te je 17. 5. 2006. Prizivni sud ukinuo prethodnu oslobađajuću presudu. Dunlop je naposljetku priznao krivnju te je 6. 10. 2006. osuđen na doživotni zatvor. Detaljnije o slučaju vidi Rudstein, op. cit. (bilj. 8), str. 390, bilj. 14.

39 Upravo je on prva osoba dovedena pred lice pravde nakon donošenja CJA/2003.

40 Porotni sustav suđenja u građanskim i kaznenim stvarima najpoznatije je obilježje engleskog pravosuđa. O postojanju ili nepostojanju činjeničnog stanja, na kojem se temelji tužbeni zahtjev u građanskoj parnici ili kaznena optužba, ne odlučuju profesionalni suci, nego zbor građana, laika u pravu, uzetih iz naroda. Detaljnije o poroti i porotnicima u engleskom kaznenom postupku vidi Krapac, op. cit. (bilj. 27), str. 29. i dalje.

41 Doktrine prethodno oslobođen i prethodno osuđen postojale su kao dio običajnog prava od vremena normanskog osvajanja Engleske. Vidi *supra* bilj. 5.

42 <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/8982608/Stephen-Lawrence-murder-change-in-double-jeopardy-law-allowed-Gary-Dobson-prosecution.html> (zadnji posjet: 21.10.2012)

ka za Cleveland.⁴³ Sličnu kampanju vodio je *sir* Wiliam Macpherson nakon ubojstva iz 1993., zalažući se također za promjenu zakona .

Drugi slučaj, koji je uzdrmao britansku javnost te pritom prokazao brojne probleme i propuste londonske policije, rasno je motivirano ubojstvo mladog Stephena Lawrencea (18 god.). Javnost pamti ovaj slučaj po iznimnoj brutalnosti te manjkavosti i nesposobnosti policije u istrazi zbog koje je bilo nemoguće osuditi počinitelje. Stephen Lawrence izboden je na smrt dok je čekao autobus u Londonu.⁴⁴ Ovaj put riječ je bila o više osumnjičenika⁴⁵, članova bande, ali se zbog nedostatka dokaza nije moglo dalje postupati. Unatoč tome što su postojali očevici, zbog brzine i iznenadnosti napada, nitko od njih nije kasnije mogao prepoznati, tj. identificirati napadače. U danima koji su slijedili policija je zaprimala različite dojave, imena potencijalnih počinitelja, pa čak i anonimne poruke koje su spominjale lokalnu peteročlanu bandu. Iako su imena svih osumnjičenih osoba policiji bila poznata u roku od tri dana, prva uhićenja dogodila su se tek dva tjedna nakon ubojstva. Krunska služba za javni progon izjavila je da nema dovoljno dokaza da ih optuži za ubojstvo. Stephenovi roditelji započeli su privatni kaznenopravni progon, ali ni on nije rezultirao osuđom.⁴⁶ Takozvano "Macphersonovo izvješće" (1999. god.)⁴⁷ preporučilo je za slučajeve ubojstva odstupanje od tzv. *double jeopardy clause*, a dvije godine kasnije dobilo je potporu⁴⁸ Povjerenstva za predlaganje reformi zakonodavstva⁴⁹ i suca Prizivnog suda lorda Aulda.⁵⁰ Kao odgovor na tzv. "Auldovo izvješće" Vlada donosi 2002. godine dokument pod nazivom "White paper: Justice For All", koji sadrži prijedloge i preporuke za reformu kaznenopravnog sustava i djelatnosti policije u Engleskoj i Walesu, u korist žrtava, svjedoka i društva. Te su preporuke implementirane u CJA/2003.

43 http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/5144722.stm (zadnji posjet: 21.10. 2012.)

44 Ubojstvo se dogodilo 22. travnja 1993. godine. Dvojica tamnoputih mladića S. Lawrence i D. Brooks čekali su autobus u Ethamu, dijelu Londona. Ničim izazvana, grupa od pet bijelih mladića obrušila se na Lawrencea, dok je Brooks uspio pobjeći. Netko od petorice mladića zadao je Lawrenceu dvije ubodne rane na području prsa i ruke. Budući da su rane iznosile otprilike 13 centimetara, došlo je do oštećenja arterija te je smrt nastupila kao izravna posljedica prevelikog gubitka krvi. "Justice for race murder after two decades", <http://www.presse.tv.ir/detail/219178.html> (zadnji posjet: 21.10. 2012.).

45 G. Dobson i D. Norris, naknadno osuđeni za ubojstvo, bili su među pet osumnjičenika koje je uhitio Scotland Yard par dana nakon ubojstva. Preostala trojica su: Luke Knight, Neil i Jamie Acourt . http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/5232372.stm (zadnji posjet: 21. 10. 2012.).

46 Pred sud su dovedeni Neil Acourt, Luke Knight i Garry Dobson. Sudac je odlučio da je svjedočenje Stephenovog prijatelja Duwaynea Brooks, koji je bio s njim na autobusnom stajalištu, ali je uspio izbjeći napad, nepouzdan. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/3685733.stm (zadnji posjet: 21. 10. 2012.).

47 Home secretary Jack Straw naredio je javnu istragu. Izvješće punog naziva: "The Inquiry Into The Matters Arising From The Death Of Stephen Lawrence" (veljača, 1999. godine). <http://www.archive.official-documents.co.uk/document/cm42/4262/sli-oo.htm> (zadnji posjet: 21.10. 2012.). U Izvješću se između ostalog navodi da je pregledano preko 100 000 stranica različitih izvješća, izjava i ostalih pisanih dokumenata. Jedan od zaključaka Izvješća je da istraga obavljena od strane Metropolske policije (Scotland Yard) nije bila zadovoljavajuća. Upravo suprotno, bila je nestručna, s velikim propustima i fundamentalnim greškama policijskih službenika. Sama policija kao organizacija dobila je epitet "rasistička", budući da je "došlo do zajedničkog propusta i neuspjeha policije da pruži odgovarajuću i profesionalnu uslugu ljudima zbog njihove boje kože, kulture ili podrijetla".

48 "Double Jeopardy and Prosecution Appeals" (2001.)

49 Autoritativno povjerenstvo utemeljeno 1965., sastavljeno mahom od sudaca Visokog suda, za predlaganje reformi cjelokupnoga zakonodavstva. Izvještaji toga povjerenstva doveli su do velikih promjena u ustavnom, obiteljskom i imovinskom pravu. Detaljnije vidi Krapac, op. cit. (bilj. 27), str. 2., bilj. 6.

50 "The Auld report" – Review of Criminal Courts of England and Wales (2001). <http://www.lawborepro.net/researchresources/keydocs/258> (zadnji posjet: 21.10. 2012.).

Valja se ukratko osvrnuti i na slučaj ubijene Vikki Thompson, koji datira iz 1995. godine. Udanu je majku dvoje djece zatukao na smrt⁵¹ Mark Weston dok je pored pruge šetala psa.⁵² Upravo zahvaljujući CJA/2003. i naknadno otkrivenim DNA u tragovima njezine krvi na Westonovim čizmama on danas služi doživotnu kaznu zatvora zbog njezina ubojstva, postavši tako prvom osobom kojoj je ponovno suđeno i koju je porota proglasila krivom. Naime, Wiliam Dunlop iz gore prvospomenutog slučaja krivnju je ipak priznao pa slučaj nije išao pred porotu. I on danas služi doživotnu kaznu zatvora. Kao i u slučaju Marka Westona, zahvaljujući razvoju znanosti i forenzike, osuđena su dva napadača⁵³ na mladog Stephena Lawrencea. Na pilotskoj jakni i vesti naknadno su otkrivena vlakna, krv i kosa.⁵⁴

Kao što vidimo, ova tri slučaja imaju nešto zajedničko. Riječ je o tzv. hladnim, dugo neriješenim slučajevima u kojima se ostvaruje poznata fraza da je pravda ponekad spora, ali dostižna. Da nije bilo reforme koja stavlja žrtve i njihove obitelji u centar, a ne na marginu kaznenopravnog sustava, počinitelji ovih kaznenih djela i dalje bi slobodno hodali ulicama, a društvu i obiteljima ostala bi samo gorčina i razočaranje.

5. KVALIFICIRANA KAZNENA DJELA ZA KOJA JE DOPUŠTENA OBNOVA

U pogledu pitanja kaznenih djela za koje se dopušta obnova kaznenoga postupka na štetu oslobođene osobe britansko je zakonodavstvo dopustilo obnovu postupka samo za tzv. kataloška kaznena djela i to pod strogo propisanim uvjetima. Takvim srednjim rješenjem uvažavaju se brojni argumentirani prigovori koji se tradicionalno upućuju dopuštanju obnove na štetu oslobođene osobe, ali i brojni razlozi koji snažno idu u prilog dopuštanju takve obnove. Mogućnost obnove (*retrial*) sužena je na manji broj (29) tzv. kvalificiranih kaznenih djela (*serious offenses*) koja su taksativno navedena u *Annex-u A* (čl.75.st.8.,Part10, CJA/ 2003.).⁵⁵ Riječ je, dakle, o kataloškom nabranjanju kaznenih djela za koja je dopuštena obnova :- djela protiv osobe (teško ubojstvo, ubojstvo, pokušaj ubojstva,⁵⁶ navođenje na ubojstvo,⁵⁷ otmica)

51 Fraktura lubanje, teške ozljede mozga, podlegla ozljedama u bolnici šest dana kasnije.

52 Tužiteljstvo je zastupalo tvrdnju da je Mark Weston lovio a potom i ubio Vikki Thompson zato što je shvatio da ga je vidjela dok je masturbirao gledajući ju kako šeće psa. Weston je poricao i samu prisutnost na mjestu zločina, kao i činjenicu da poznaje ubijenu. Uspio je uvjeriti porotu u svoju međužnost, koja je nakon samo 50 minuta donijela oslobađajuću presudu. Krivnju je nastavio poricati i tijekom ponovnog suđenja. (The Investigator, December/January 2011, www.the-investigator.co.uk)

53 Gary Dobson i David Norris. Budući da su dotični u vrijeme počinjenja kaznenog djela bili maloljetni (17 i 16 godina), izrečena je kazna u skladu s njihovim tadašnjim godinama. Oni ne služe doživotnu kaznu zatvora nego im je izrečena zatvorska kazna u trajanju od 14, odnosno 15 godina. <http://www.guardian.co.uk/uk/2012/jan/04/dobson-norris-murder-stephen-lawrence> (zadnji posjet: 21. 10. 2012.)

54 <http://www.guardian.co.uk/uk/2012/jan/03/stephen-lawrence-breakthrough-met-police> (zadnji posjet: 21. 10. 2012.).

55 Section 75, Schedule 5, Part 1, List of offences for England and Wales

56 Criminal Attempts Act 1981 (c 47)

57 Offences against the Person Act 1861 (c 100)

- seksualni delikti (silovanje,⁵⁸ pokušaj silovanja,⁵⁹ incest, određeni drugi seksualni delikti⁶⁰)
- zlouporaba droga⁶¹ (proizvodnja, raspačavanje)
- kaznena djela nanošenja štete (podmetanje požara ili eksplozije koje ugrožavaju život ili imovinu⁶²)
- ratni zločini i terorizam (genocid, kaznena djela protiv čovječnosti, ratni zločini -International Criminal Court Act 2011, povrede Ženevske konvencije iz 1957.)
- udruživanje radi počinjenja kaznenog djela⁶³.
- Iz popisa navedenih kaznenih djela jasno je da se zakonodavac ograničio samo na ona kaznena djela koja su izuzetno okrutna, kao i na ona djela koja imaju utjecaj na zdravlje i sigurnost nacije. Za sva navedena kaznena djela kao maksimalna kazna predviđena je kazna doživotnog zatvora.

6. UVJETI ZA DOPUŠTANJE OBNOVE

Za razliku od ranijih propisa, CJA/2003. otvara mogućnost ponovnog suđenja u svezi s izvršenjem vrlo teških (kvalificiranih) kaznenih djela u slučaju kada se pojavi dokaz koji je "*new and compelling*"⁶⁴, odnosno nov i odlučan, odnosno uvjerljiv. Bitno je naglasiti da takav dokaz ovlaštenim tužitelj nije upotrijebio u prvobitnom postupku jer za njega nije znao. U suprotnom, ako mu je taj dokaz bio poznat, ali ga nije upotrijebio, ponovno suđenje nije moguće. Ovo pravilo bitno je radi sprječavanja bilo kakvog taktiziranja, koje je itekako često u sudskim postupcima, a u interesu zaštite prvobitno oslobođene osobe i povjerenja u pravni sustav. U situacijama kada su ranije donesene oslobađajuće presude, ovi novi i odlučujući dokazi indiciraju da je oslobođena osoba kriva.

CJA/2003 jasno definira koje uvjete mora zadovoljiti dokaz da bi se uzeo u obzir kao temelj za novi postupak. "Nov" je ako nije bio iznesen u postupku u kojem je osoba oslobođena (uključivo i žalbeni postupak).⁶⁵ Takvim se smatra i dokaz koji je poznat od ranije, ali ga sudac nije dopustio izvesti u prijašnjem postupku. Više je složeno pitanje *uvjerljivosti dokaza*, odnosno kakav on mora biti da bi bio odlučan. U odredbi čl.78.st.3. navedena su tri uvjeta koja se moraju kumulativno ispuniti kako bi se takav dokaz uzeo u obzir. On mora biti pouzdan (vjerodostojan), sadržajan (dostatan) i mora imati visoku dokaznu snagu kada su u pitanju otvorena pitanja iz prethodnog postupka, odnosno sporna pitanja. Obično će biti riječ o dokazima nastalim DNA analizom, uzimanjem otisaka prstiju ili javljanjem novih svjedoka kaznenoga djela. Međutim, u sudskim postupcima, pa tako i kad je riječ o kaznenom progonu, grješke su nešto što se ne može u potpunosti izbjeći. Osobe koje odlučuju o činjeničnim pitanjima, porota, porotnici ili sam sudac unatoč svojim najboljim nastojanjima i naporima mogu pogriješiti i donijeti krive zaključke, što

58 Sexual Offences Act 1956 (c 69), Sexual Offences Act 2003 (c 42)

59 Criminal Attempts Act 1981, Sexual Offences Act 1956, Sexual Offences Act 2003

60 Odnos sa ženskim djetetom mladim od 13 godina (Sexual Offences Act 1956), silovanje djeteta mlađeg od 13 godina (Sexual Offences Act 2003), prisiljavanje osobe na spolni odnos, pokušaj silovanja djeteta mlađeg od 13 godina, prisiljavanje djeteta mlađeg od 13 godina na sudjelovanje u spolnom odnosu, spolni odnošaj s nemoćnom osobom).

61 The Customs and Excise Management Act (1979), The Misuse of Drugs Act (1971)

62 Criminal Damage Act (1971), The Explosive Substances Act (1883)

63 Criminal Law Act 1977 (c 45)

64 CJA/2003, čl.78.

65 CJA/2003, čl.78. st. 2.

na kraju može rezultirati osudom nevine osobe ili oslobađanjem osobe koja je stvarno, faktički kriva za počinjeno kazneno djelo.⁶⁶

U Engleskoj se smatra da je osuda nevine osobe puno štetnija i pogubnija za društvo, utoliko što kaznenopravni sustav i pravosuđe gubi na taj način poštovanje i povjerenje društva.⁶⁷ Kako bi se izbjegla nepravda i broj pogrešnih presuda smanjio na minimum, angloamerički pravni sustav zahtijeva od tužiteljstva da dokaže krivnju okrivljenika izvan svake razumne sumnje (*beyond a reasonable doubt*). No, i to je svojevrsni dvostruki mač jer u želji da ne osude nedužne, sudovi zbog visokih dokaznih standarda povećavaju rizik od oslobađanja faktički krivih optuženika.

Pitanje je hoće li ovi novi i odlučni dokazi dovesti do točnijih i ispravnijih ishoda ili do osude nevinih?⁶⁸ Kako bi pomoglo dati odgovor na ovo pitanje, Povjerenstvo za predlaganje reformi zakonodavstva objavilo je dva hipotetska slučaja i moguće ishode.⁶⁹ Prvi se odnosi na slučaj silovanja, u kojem optuženik, unatoč činjenici da ga je oštećena prepoznala, pruža alibi i tvrdi da nikada nije upoznao žrtvu te biva oslobođen. Postoji i uzorak tjelesne tekućine, ali DNA analiza nije moguća što zbog male količine uzorka, što zbog neodgovarajuće tehnologije. Situacija se naglo mijenja tri mjeseca nakon oslobađanja, zahvaljujući novom DNA testu koji omogućuje analizu vrlo malih bioloških uzoraka. Hipotetski govoreći, rezultati novog testiranja uzorka pronađenog na mjestu zločina sa sigurnošću pripadaju silovatelju, prethodno oslobođenoj osobi. Novo suđenje rezultirat će stoga osudom pa u ovom slučaju imamo zadovoljavajući ishod koji odgovara postojećim činjenicama i okolnostima. Drugi hipotetski slučaj bavi se slučajem ubojstva, odnosno situacijom u kojoj dvije osobe dogovorno unajmljuju treću osobu. Slučaj se sastoji samo od indicija, ne postoje materijalni dokazi niti iskazi svjedoka te navodni naručitelji ubojstva bivaju oslobođeni. Ubrzo nakon suđenja, pojavljuje se novi svjedok koji zbog vjerskih razloga odnosno preobraćenja, istupa i dobrovoljno tužiteljstvu daje nove dokaze počinjenog zločina, otkrivajući nove detalje koje može znati samo onaj tko je zaista počinio to kazneno djelo.⁷⁰ I u ovom slučaju imat ćemo zadovoljavajući ishod, u kojem će se zahvaljujući novim i odlučnim dokazima kazniti osobe koje to doista i zaslužuju. Međutim, ova dva hipotetska slučaja objavljena od strane Povjerenstva donose pretpostavke i zaključke koji možda neće odgovarati stvarnim, svakodnevnim slučajevima te će drugo suđenje rezultirati osudom nedužne osobe.⁷¹

Mnogo je čimbenika na koje se mora obratiti pozornost, jedan pogrešan korak može stajati pojedinca slobode. Uzmimo najprije DNA uzorak pronađen na mjestu zločina, koji u prvom hipotetskom slučaju "nesumnjivo" pripada silovatelju. Mnogo je razloga zašto sama činjenica postojanja DNA neke osobe ne znači nužno da je ta osoba i počinitelj kaznenog djela. DNA "počinitelja"/osumnjčenika može biti jednak onome pronađenom na mjestu zločina zbog neovlaštenog diranja, izmjene pa i "režiranja" samog mjesta događaja, stvarni počinitelj, policajac ili netko treći može namjerno ostaviti uzorak "osumnjčenika", odnosno kasnije zamijeniti njegov uzorak s onim pronađenim na mjestu počinjenja kaznenog djela. Postoji mogućnost da je uzorak kontaminiran, odnosno da sadrži i više od jednog uzorka DNA, a ne smijemo zaboraviti i na grješke koje su rezultat rada laboratorijskog osoblja i forenzičara, slučajno ili ne. Kao što se vidi iz prilo-

66 Usp. Rudstein, op. cit. (bilj. 8), str. 418.

67 Ibid, str. 420.

68 Ibid, str.430.

69 English Law Commision, Consultation Paper No.156.

70 O oba slučaja detaljnije vidi Rudstein, op. cit. (bilj. 8), str. 424. i dalje.

71 Ibid, str.431.

ženog, grješke su moguće čak i kada je u pitanju tako "čvrst", materijalni dokaz, na kojem nerijetko počiva cijeli slučaj.

Još je dvojbenija situacija kada se kao novi dokaz pojavljuje svjedočenje neke osobe, kao što je slučaj u drugom hipotetskom slučaju, u kojem zbog vjerskog preobraćenja dotična osoba iznosi tužiteljstvu određene dokaze, koji zbog težine, novih informacija i preciznosti mogu biti poznati samo ubojici. No, kada malo bolje razmislimo, to novo svjedočenje opet ne može sa sigurnošću otkriti ništa novo o navodnim "naručiteljima ubojstva". Jedino što može pokazati je da je novi svjedok zapravo ubojica. U stvarnom svijetu ne možemo sa sigurnošću reći da je razlog dobrovoljnog javljanja policiji ili tužiteljstvu (tzv. vjersko preobraćenje) ujedno i istinit. Pravi razlozi i pobude mogu ispričati drugačiju priču. Postoji mogućnost da je "svjedok" istupio iz straha da njegov zločin bude otkriven, u želji da se s njim blaže postupa i većinu krivnje prebacuje na druge dvije osobe, a sebe prikaže kao pijuna. Možda se nagodio s tužiteljstvom da će svjedočiti u zamjenu za blažu kaznu ili je možda svjestan da će uskoro biti otkriven pa želi i preostale sudionike "povući za sobom".⁷² Zato svjedočenja pojedinaca treba uzimati u obzir s posebnim oprezom, jer nikada ne možemo biti sigurni u njihove prave nakane i istinitost tvrdnji.

Kao drugi uvjet, uz novi i uvjerljiv dokaz, navodi se pristanak ravnatelja javnih progona (DPP, *director of public prosecution*).⁷³ Takav se osobni pristanak zahtijeva u dva slučaja: 1) kada je potrebno odobriti ponovnu istragu oslobođene osobe prema čl. 85.CJA/2003, 2) da bi tužitelj mogao uputiti Prizivnom sudu⁷⁴ (*Court of Appeal*) zahtjev za poništenje oslobođenja osobe. Ravnatelj može dati svoju suglasnost, odnosno pristanak, samo uz istodobno ispunjenje nekoliko uvjeta:⁷⁵ 1) ako se uvjerio da postoje dokazi koji se nalažu prema čl. 78. (vezano uz nove i uvjerljive dokaze), 2) da je u javnom interesu da se zahtjev podnese, 3) da bilo kakav sudski postupak po nalogu u svezi sa zahtjevom neće biti u suprotnosti s obvezama Ujedinjenog Kraljevstva sukladno članku 31. ili 34. Sporazuma Europske unije u svezi s načelom *ne bis in idem*⁷⁶.

72 Detaljnije vidi Rudstein, op. cit. (bilj. 8).

73 Danas na čelu Krunske službe kaznenih progona (*The Crown Prosecution Service*). Prema čl. 3. Zakona o progono kaznenih djela iz 1985. god. mora u nekim slučajevima sam poduzeti kazneni progon, a u drugima ga preuzeti od policije. Detaljnije vidi Krapac, op. cit. (bilj. 27), str.45. i 48.

74 Cjelovita reorganizacija sudstva provedena je zakonima o sudbenosti (*the Judiciary Acts*) 1873.-1875. god., kojima je ustanovljen Vrhovni sud pravosuđa (*Supreme Court of Judicature*), podijeljen na Visoki sud (*the High Court*) i Prizivni sud (*the Court of Appeal*). Zakonom o kaznenom prizivu (*the Criminal Appeal Act*) 1907.god. ustanovljen je Sud kaznenog priziva (*the Court of Criminal Appeal*), nadležan da prema načelima prizivnog postupka od ranije postojećeg u građanskom pravosuđu, odlučuje o prizivima protiv kaznenih odluka porotnih sudova. Sredinom šezdesetih godina taj je sud spojen s Prizivnim sudom, tako da danas odlučuje kao Kazneni odjel Prizivnog suda. Jedno od glavnih obilježja priziva u angloameričkom pravu jest da izaziva kontrolu primjene pravnih propisa, a ne ispravnosti činjeničnih utvrđenja pred prvostupanjiskim sudom. Detaljnije vidi Krapac, op. cit. (bilj. 27), str. 157 i dalje.

75 CJA/2003, čl. 76., t. 4.

76 Čl. 31. Zajedničko postupanje na području pravosudne suradnje u kaznenim predmetima obuhvaća: a) olakšavanje i ubravanje suradnje između nadležnih ministarstava i pravosudnih ili odgovarajućih vlasti država članica u sudskim postupcima i pri izvršenju odluka; b) olakšavanje izručenja između država članica; c) osiguravanje usklađenosti propisa koji se primjenjuju u državama članicama, u mjeri kojoj je potrebno za unaprijeđenje ove suradnje; d) sprječavanje sukoba nadležnosti između država članica; e) postupno usvajanje mjera kojima se utvrđuju minimalna pravila o obilježjima kaznenih djela i kaznama na području organiziranog kriminala, terorizma i protupravne trgovine drogom. Čl. 34. 1). Na područjima na koje se odnosi ova Glava, države članice u Vijeću se međusobno obavještavaju i savjetuju radi koordiniranja svojih djelovanja. U tu svrhu, one uspostavljaju suradnju između svojih nadležnih upravnih tijela. 2) Vijeće poduzima mjere i promiče suradnju koristeći se odgovarajućim oblicima i postupcima utvrđenim ovom Glavom, pridonoseći ostvarenju ciljeva Unije. U tu svrhu, na poticaj bilo koje države članice ili Komisije, Vijeće jednoglasno može: a) usvajati zajednička stajališta kojima se utvrđuje pristup Unije određenom pitanju; b) donositi okvirne odluke radi približavanja zakona i drugih propisa država članica; c) donositi odluke u svaku drugu svrhu sukladno ciljevima iz ove Glave, osim u svrhu približavanja zakona i drugih propisa država članica; d) sastavljati konvencije čije usvajanje preporučuje državama članicama sukladno njihovim ustavnopravnim propisima. (...) Za potpuni tekst, pogledati Ugovor o Europskoj uniji.

Ukoliko su ispunjena prethodna dva uvjeta, raspolaganje novim i uvjerljivim (odlučnim) dokazom te pristanak ravnatelja javnih progona, tužiteljstvo podnosi Prizivnom sudu zahtjev za ukidanje oslobađajuće presude te zahtjev kojim se nalaže pokretanje novog suđenja. Takvo će suđenje Prizivni sud odobriti samo u slučaju kada je priloženi novi dokaz uz podneseni zahtjev siguran znak, odnosno indikacija, da postoji krivnja prvobitno oslobođene osobe i kada je to u *općem pravnom interesu (interests of justice)*.⁷⁷ Riječ je o kumulativnom ispunjenju oba uvjeta. Također se mora voditi računa o interesima žrtve i njezine obitelji i taj interes uklopiti u javni. Iz svega ovoga je razvidno da su uvjeti koji moraju biti zadovoljeni vrlo strogi, a sve kako bi se spriječilo moguće uznemiravanje ranije oslobođenih osoba te kako se ne bi uzrokovalo nepotrebne dodatne probleme, patnju i neugodu žrtvi, njezinoj obitelji i svjedocima.

Ako Prizivni sud odobri zahtjev državnog tužiteljstva, on istodobno ukida oslobađajuću presudu i nalaže ponovno suđenje. U slučaju inozemnih oslobađajućih presuda može donijeti deklaratornu odluku da je takvo oslobođenje prepreka i u konačnici odlučiti hoće li ju prihvatiti ili ne. Također može odlučiti da inozemna presuda nije nikakva prepreka ponovnom suđenju. Naravno, postoji i opcija u kojoj Prizivni sud mora odbiti zahtjev ako smatra da nije udovoljeno člancima 78. i 79. CJA/2003.

7. ISTRAŽNE RADNJE I UHIĆENJE

Da bi policija mogla ponovno uhititi i ispitati oslobođenu osobu potreban je primitak pisanog odobrenja ravnatelja javnih progona.⁷⁸ On svoju suglasnost može dati samo na temelju pisanog zahtjeva policijskog službenika.⁷⁹ Takav pisani zahtjev može se podnijeti samo ako je osoba koja ga podnosi uvjerena da je dobiven odnosno otkriven novi dokaz koji bi bio relevantan za postupanje prema članku 76. CJA/2003 (pisana suglasnost ravnatelja javnih progona i podnošenja zahtjeva Prizivnom sudu), odnosno ako ima razumne osnove vjerovati da će se takvi novi dokazi moći pribaviti kao rezultat odobrene istrage.⁸⁰ Ravnatelj javnih progona može dati svoju pisanu suglasnost samo ako je uvjeren da već postojeći "novi" dokazi opravdavaju provedbu istrage, odnosno da će istraga rezultirati istima. Drugi uvjet koji mora biti zadovoljen je da istraga mora biti u javnom interesu.⁸¹

Primitkom pisanog odobrenja policija dobiva određene ovlasti: ovlast uhititi ili ispitati određenu osobu, pretražiti oslobođenu osobu, njezine prostorije odnosno prostorije u kojima boravi, ovlast pretražiti njezina vozila te zaplijeniti sve što je u njezinom posjedu te naposljetku može uzeti otiske prstiju, odnosno biološki uzorak.⁸² Sve ove navedene radnje policijski službenik ne može obaviti bez spomenute suglasnosti ravnatelja, pa čak i ako osoba koja je prvobitno oslobođena na njih pristane. Postoje naravno situacije u kojima je potrebno žurno postupati kako bi se spriječilo da istraga bude znatno i nepovratno narušena te nije izvedivo dobiti suglasnost ravnatelja prije poduzimanja same radnje. Odredba članka 86. CJA/2003 regulira upravo takve situacije. Riječ je o hitnim istražnim radnjama koje policijski službenici mogu poduzeti bez suglasno-

77 CJA/2003, čl. 79.

78 CJA/2003, čl. 85.

79 CJA/2003, čl. 85. st. 4.

80 CJA/2003, čl. 85. st. 5.

81 CJA/2003, čl. 85. st. 6.

82 CJA/2003, čl. 85. st. 3.

sti ravnatelja. Zakon ne sprječava nekog policijskog službenika da poduzme bilo koju istražnu radnju u svrhu istrage ako je ona žurno potrebna kako bi se spriječilo narušavanje istrage. U danoj situaciji ne smije biti neopravdanog kašnjenja u podnošenju zahtjeva za dobivanje suglasnosti od strane ravnatelja, odnosno da ona ne smije biti odbijena. Dakle, policijski službenik postupa bez suglasnosti zato što ju nije moguće, zbog žurnosti situacije, dobiti u razumnom vremenu.

Osim pristanka ravnatelja, u ponovnoj istrazi počinjenja kvalificiranog kaznenog djela oslobođena osoba smije biti uhićena i uz odobrenja mirovnog suca.⁸³ Za uhićenje prvobitno oslobođene osobe policiji je, kada nema pristanka ravnatelja javnih progona iz čl.85.st.2. CJA/2003, potreban nalog mirovnog suca. On će ga izdati ako mu je potvrđeno pisanim obrazloženjem da je priskrbljen novi dokaz koji bi bio relevantan za zahtjev u smislu čl.76. CJA/2003 i ako se ta osoba ne može uhititi za to kazneno djelo osim ako se ne izda nalog za uhićenje. Nakon uhićenja, šef policije ili osoba s višim rangom treba odlučiti postoji li dovoljno dokaza da se dotična osoba optuži. Optuženik se mora dovesti pred Krunski sud⁸⁴ (*the Crown Court*) u roku od 24 sata od optuživanja. Sud može odobriti jamčevinu (uz mogućnost naknadnog ukidanja) odnosno vratiti osobu u pritvor.⁸⁵ Jamčevina i pritvor mogući su i prije ročišta⁸⁶, kada je podnesen zahtjev u skladu s čl.80.st.1. CJA/2003 (zahtjev Prizivnom sudu uz prethodnu suglasnost ravnatelja), odnosno tijekom i nakon ročišta. Prizivni sud može, pri svakoj odgodi ročišta o zahtjevu iz čl. 76. CJA/2003 odobriti jamčevinu osobi na koju se zahtjev odnosi, odnosno vratiti je u pritvor.⁸⁷

8. TIJEK POSTUPKA

Tužitelj može postaviti zahtjev Prizivnom sudu za ukidanje oslobođenja i dopuštanje ponovnog suđenja samo uz pisani pristanak ravnatelja javnih progona. Ravnatelj može dati takvu suglasnost samo ako se uvjerio u postojanje dokaza koji udovoljavaju zahtjevima iz čl. 78. CJA/2003 (novi i uvjerljivi dokazi), da je prihvaćanje zahtjeva u javnom interesu te da bilo kakav sudski postupak u svezi sa zahtjevom neće biti u suprotnosti s obvezama Ujedinjenog Kraljevstva sukladno čl.31.ili 34. Ugovora o EU u svezi s načelom *ne bis in idem*.⁸⁸ U sljedeća dva dana tužitelj mora uručiti obavijest o zahtjevu osobi na koju se on odnosi, optužujući ju za kazneno djelo na koje se zahtjev odnosi, ili ako je bila optužena za to kazneno djelo u skladu s čl.87.st. 4. CJA/2003, navodeći da je već tako optužena. Spomenuti članak odnosi se na slučajeve kada je osoba uhićena

83 CJA/2003, čl. 87. st. 1.; Potpuno laički suci s početka 14. st., koji su osim sudbenih imali i policijsko-upravne funkcije. Prema Zakonu o magistratima iz 1979. postoje dvije kategorije mirovnih sudaca, odnosno magistrata. Jednu čine neplaćeni mirovni suci (*lay magistrates*) laici, a drugu plaćeni pravnici (*stipendiary magistrates*). Magistrate imenuje doživotno lord kancelar, odnosno sama kruna na njegov prijedlog, ako se radi o plaćenim pravnicima. Djelokrug u kaznenom postupku danas im je poprilično širok, a između ostalog prije započinjanja kaznenog postupka donose određene naloge kojima se ograničava pravo na slobodu ili neko drugo temeljno ljudsko pravo. Detaljnije vidi Krapac, op. cit. (bilj. 27) str. 15., 20., 21., 92., 97.,136. i 153.

84 Radi boljeg ustrojstva sudskog sustava i uklanjanja njegovih nedostataka Parlament 1971. donosi Zakon o sudovima (*the Courts Act*), koji je racionalizirao engleske sudove, koncentrirajući obavljanje sudske funkcije u predmetima srednje i više složenosti na manje središta, pretežno gradskog karaktera. Umjesto asiznih i sudova kvartalnih zasjedanja uveden je jedinstveni Krunski sud, čije su jedinice raspoređene na šest teritorijalnih okruga u Engleskoj i Walesu, u okviru kojih se nalaze sudska sjedišta u gradovima. Osim suđenja i rješavanja o prizivima optuženika protiv osude i odluke o kazni, Krunski sud rješava u predmetima preventivnog oduzimanja slobode te dodjeljivanja pravne pomoći okrivljenicima koji se ne mogu sami braniti ili nemaju sredstva za plaćanje branitelja. Krunski sud sudi zajedno s porotom, a u drugom stupnju odlučuje u vijeću. Ibid, str.16., 22., 23., 58.

85 CJA/2003, čl. 88. st. 4.

86 CJA/2003, čl. 89.

87 CJA/2003, čl. 90.

88 CJA/2003, čl. 76. st. 3. i 4.

nakon provedene istrage, prije uručenja spomenute obavijesti, a dužnosnik u rangu načelnika ili iznad toga (koji nije bio izravno uključen u istragu) smatra da je dokaz, kojim raspolaže ili koji mu je poznat, dostatan da slučaj bude dostavljen tužiteljstvu na razmatranje hoće li trebati tražiti suglasnost ravnatelja za podnošenje zahtjeva Prizivnom sudu u svezi s tom osobom. Spomenuti rok od dva dana primjenjuje se bilo da je osoba na koju se zahtjev odnosi u Ujedinjenom Kraljevstvu ili izvan, ali Prizivni sud može rok na zahtjev tužitelja produžiti.⁸⁹

Prizivni sud mora razmotriti zahtjev na ročištu. Osoba na koju se zahtjev odnosi ima pravo biti nazočna na ročištu, čak i ako je u pritvoru. Također ima pravo biti zastupana, bila ona nazočna ili ne.⁹⁰ Prizivni sud u pravcu odlučivanja o podnesenom zahtjevu može, ako to smatra neophodnim ili u interesu pravosuđa, narediti predočenje svake isprave, dokaznog materijala ili druge stvari, odnosno narediti svakom svjedoku da bude nazočan radi ispitivanja te odrediti njegovo ispitivanje pred sudom.⁹¹ Prizivni sud može, temeljem članka 77. CJA/2003, donijeti nalog koji je tužitelj od njega zatražio, odnosno može zahtjev odbiti. U slučaju da je osoba oslobođena izvan Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, sud može utvrditi da je takvo oslobođenje prepreka, ali ako je udovoljeno čl. 78.⁹² i čl. 79.⁹³ CJA/2003 mora donijeti nalog koji je zatražen, u suprotnom mora objaviti da je oslobođenje prepreka suđenju. Na odluku Prizivnog suda tužitelj i osoba na koju se odnosio podneseni zahtjev imaju pravo žalbe Vrhovnom sudu.

9. JAVNOST I MEDIJI

Velika Britanija je zemlja snažne medijske industrije i odgovornost medija je velika jer vrlo često kreiraju javno mišljenje (mnijenje) o nekom događaju. Slučajevi vezani uz *double jeopardy* bili su neprestano pod povećalom javnosti, a novinske naslovnice nisu se libile izreći svoje mišljenje čak i prije samog suda, donoseći često ishitrene i nepotpune informacije koje su se pretvarale u medijski linč okrivljenika. Možda je najbolji primjer naslovnica kulturnih londonskih tiskovina Daily Mail⁹⁴ koja je izazvala snažne i oprečne reakcije, objavivši, vezano za slučaj ubojstva Stephena Lawrencea, imena i fotografije članova bande prvobitno osumnjičenih za njegovo ubojstvo, nazvavši ih ubojicama. Dnevne su novine samoinicijativno vršile funkciju kaznenog suda proglašavajući pojedince krivima za kazneno djelo iako je, kao što je već spomenuto, sud prvobitno donio oslobađajuću presudu. To nas dovodi do konfliktne situacije u kojoj na jednoj strani imamo medije kao političke i društvene kreatore javnog mnijenja i pravosuđe koje je zauzelo drugu stra-

89 CJA/2003, čl. 80. st. 3.

90 CJA/2003, čl. 80. st. 5.

91 CJA/2003, čl. 80. st. 6.

92 Zahtjevi iz članka 78. odnose se na postojanje novog i uvjerljivog dokaza protiv osobe koja je prvobitno oslobođena optužbe u svezi s kvalificiranim kaznenim djelom.

93 Prizivni sud donosi traženi nalog samo ako je to u svim okolnostima u interesu pravde. Posebno se vodi računa o tome omogućuju li novonastale okolnosti ili onemogućuju pošteno suđenje, koliko je vremena proteklo od navodnog počinjenja kaznenog djela, je li vjerojatno da bi novi dokaz bio korišten u prethodnom postupku da nije bilo propusta od strane policijskih dužnosnika ili tužiteljstva da postupaju s dužnom pažnjom i revnošću.

94 <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2082379/Stephen-Lawrence-murder-case-Daily-Mail-editor-Paul-Dacre-praised-THAT-headline.html> (zadnji posjet: 21. 10. 2012.).

nu, vodeći se poznatim latinskim načelom "*Absolutus sentential praesumitur innocens*"⁹⁵, odnosno "*Res iudicata pro veritate habetur*".⁹⁶

Kako bi se osigurao od zadiranja medija u poslove pravosuđa, odnosno kako bi spriječio da se nanese šteta i dovede u pitanje pravednost novog suđenja, zakonodavac je uvrstio u CJA/2003 i one odredbe koje omogućuju svojevrsno privremeno isključenje javnosti (medija) iz same istrage i ponovnog suđenja,⁹⁷ pa čak i predvidio kažnjavanje u slučaju kršenja tih odredaba.⁹⁸ Prizivni sud se može pozvati na njih samo ako mu se to učini nužnim u interesu pravosuđa. Nakon što je dana obavijest o zahtjevu prema čl. 80. st. 1. CJA/2003, Prizivni sud može donijeti odluku o isključenju medija samoinicijativno ili na zahtjev ravnatelja javnih progona, a prije davanja takve obavijesti samo na njegov zahtjev. Prizivni sud može u svakom trenutku, samoinicijativno ili na zahtjev tužiteljstva ili oslobođene osobe, mijenjati nalog ili ga opozvati.

10. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Pod pritiscima javnosti i medija, a zbog nemogućnosti osude očitih počinitelja teških kaznenih djela, u Engleskoj je donošenjem Criminal Procedure and Investigations Acta (1996. godine) i Criminal Justice Acta (2003. godine) provedena velika reforma prava obnove kaznenoga postupka. Ovom je reformom napuštena više nego osamstoljetna tradicija zabrane obnove kaznenoga postupka na štetu oslobođene osobe i uspostavljena vrlo značajna iznimka od u *common law* sustavima tradicionalne zaštite od *double jeopardy*. Ne samo da je dopuštena obnova kaznenoga postupka u slučajevima kada okrivljenik ili netko od njegovih suradnika pokuša utjecati na ishod suđenja utjecajem na svjedoke, porotu pa i na samog suca, bilo prijetnjama, fizičkim nasiljem i zastrašivanjem, potkupljivanjem ili utjecajem na bilo koji drugi način, nego je to dopušteno i zbog novopronađenih činjenica i dokaza. Posebna je zanimljivost da se obnavljanje postupka dopušta samo za tzv. kataloška kaznena djela odnosno *serious offenses* i to pod strogo propisanim uvjetima. Takvim srednjim rješenjem uvažavaju se brojni argumentirani prigovori koji se tradicionalno upućuju dopuštanju obnove na štetu oslobođene osobe, ali i brojni razlozi koji snažno idu u prilog dopuštanju takve obnove.

Od strane angloameričkih teoretičara reforma uglavnom nije najbolje prihvaćena zbog shvaćanja da se dopuštanjem obnove na štetu oslobođene osobe potkopava autoritet i čvrstina sudskih odluka te da se oslobođene osobe izlažu dodatnom stresu i nelagodi, kršeći tako njihova temeljna ljudska prava zajamčena principom *ne bis in idem* odnosno zabranom *double jeopardy*. Na odobravanje svakako nije naišla ni retroaktivnost primjene, kao ni daljnje naglašavanja nejednakosti stranaka u postupku, a na štetu okrivljenika. Reformom se zadire i u pravo porote da djelujući kao savjest zajednice u primjeni zakona iskoristiti svoje ovlasti i „poništi“ pravo u konkretnom slučaju te oslobodi okrivljenika primjenjujući tzv. *jury equity*. Ipak, osuda nekoliko notornih počinitelja teških kaznenih djela koji su u prvom suđenju izbjegli pravdi samo spletom za njih sretnih okolnosti svakako ulijeva dodatno povjerenje u pravosuđe i reformu barem za sada čini potpuno opravdanom.

⁹⁵ Osoba oslobođena presudom smatra se nevinom.

⁹⁶ Presuđena stvar se prihvaća kao istina.

⁹⁷ CJA/2003, čl. 82.

⁹⁸ CJA/2003, čl. 83.

Interesi okrivljenika moraju biti ispred interesa države, ali obnova kaznenog postupka na štetu oslobođene osobe u svakom slučaju treba pa i mora biti predviđena kao mogućnost rezervirana za najnepodnošljivije slučajeve kršenja društvenog mira, u kojima pod upitnik dolaze sami ciljevi i svrha kaznenoga postupka. Pri tome treba razlikovati dvije situacije. S jedne strane su slučajevi naknadnog priznanja samog okrivljenika odnosno njegovog hvalisanja počinjenim kaznenim djelom, kao i slučajevi u kojima je okrivljenik sam ili uz pomoć svojih suradnika pritiscima i podmićivanjem došao do pravomoćne oslobađajuće presude. U tim slučajevima ne smije biti dvojbe i obnovu postupka na štetu oslobođene osobe valja svakako dopustiti. Ako to dopuštaju Njemačka, Austrija, Engleska, pa čak, doduše ograničeno, i SAD, ne vidimo razloga zašto se i Hrvatska ne bi vratila na isti put.

Drugu situaciju i složenije pitanje predstavlja dopuštanje obnove kaznenoga postupka na štetu oslobođene osobe zbog novopronađenih činjenica i dokaza. Smatramo da je pod strogo propisanim uvjetima i ova varijanta obnove dobrodošla nazad u hrvatsko pravo obnove kaznenoga postupka, s time da se englesko rješenje propisivanja tzv. kataloga kaznenih djela čini vrlo zanimljivim. Naime, ovu vrstu obnove postupka treba doista ograničiti samo na otklanjanje očitih i nepodnošljivih pogrešaka kod najtežih kaznenih djela.

LITERATURA

1. Dippel, Karlhans, Das geltende deutsche Wiederaufnahmerecht und seine Erneuerung, u: Jescheck, Hans-Heinrich – Meyer, Jürgen, Die Wiederaufnahme des Strafverfahrens im deutschen und ausländischen Recht, Bonn, 1974.
2. Grubač, Momčilo, Krivično procesno pravo, Službeni glasnik, Beograd, 2008.
3. Krapac, Davor, Engleski kazneni postupak, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1995.
4. Ljubanović, Vladimir, Kazneno procesno pravo – izabrana poglavlja, Pravni fakultet u Osijeku, Osijek, 2002.,
5. Marković, Božidar, Ponovno suđenje u krivičnom postupku, Beograd, 1902.,
6. Marxen, Klaus, Tiemann, Frank, Die Wiederaufnahme in Strafsachen, C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2006.,
7. Rudstein, David, Double Jeopardy and the Fraudulently-Obtained Acquittal, Vol. 60 *Missouri Law Review* 607 (1995).
8. Rudstein, David, Retrying the Acquitted in England, Part I: The Exception to the Rule Against Double Jeopardy for “New and Compelling Evidence,” Vol. 8 *San Diego International Law Journal* 387 (2007).
9. Rudstein, David, Retrying the Acquitted in England Part II: The Exception to the Rule Against Double Jeopardy for „Tainted Acquittals“, Vol. 9 *San Diego International Law Journal* 217 (2008).
10. Rudstein, David, Retrying the Acquitted in England, Part III: Prosecution Appeals Against Judges’ Rulings of “No Case to Answer,” Vol. 13 *San Diego International Law Journal* 5 (2011).
11. Tomašević, Goran, Kazneno procesno pravo, Opći dio: Temeljni pojmovi, Pravni fakultet u Splitu, Split, 2011., str. 45.-53.
12. Tomičić, Zvonimir, Neprava obnova kaznenog postupka, Pravni fakultet u Osijeku, Osijek, 2011.
13. Criminal Justice Act (2003), <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents> (zadnji posjet: 21. 10. 2012.)
14. Criminal Procedure and Investigations Act (1996.), <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/25/contents> (zadnji posjet: 21. 10. 2012.)

Zvonimir Tomičić, LL.D.

Senior assistant lecturer, Faculty of Law in Osijek

Iva Kovačev

5th year student of Undergraduate and graduate university studies at the Faculty of Law in Osijek

RENEWAL OF CRIMINAL PROCEDURE TO THE DETRIMENT OF THE ACQUITTED PERSON IN ENGLAND

Summary

A great reform of right to renewal of criminal procedure was carried out in England by the end of the last and the beginning of this century. A centuries-old tradition of injunction to renewal of criminal procedure to the detriment of the acquitted person was abandoned and a significant exception to the common law systems of traditional protection against double jeopardy was established. The new solution comprises permission to a renewal of criminal procedure only for the so called registered criminal offences and this according to strictly regulated terms and thus representing a specific solution in relation to common legislative standpoints regarding permission to implement this institute to the detriment of the acquitted. The paper conveys complaints that are traditionally lodged against the renewal permission to the detriment of the acquitted and reasons strongly supporting renewal allowance followed by a detailed reform reasons and content survey.

Key words: English criminal procedure, extraordinary legal remedies, renewal of criminal procedure, ne bis in idem, double jeopardy

Dr. Zvonimir Tomičić

Höherer Assistent, Fakultät für Rechtswissenschaften, Osijek

Iva Kovačev

Studentin am 5. Studienjahr des Integrierten Vordiplom- und Diplomstudiums der Fakultät für Rechtswissenschaften, Osijek

WIEDERAUFNAHME DES STRAFVERFAHRENS ZU UNGUNSTEN DES FREIGESPROCHENEN IN ENGLAND

Zusammenfassung

Ende des vorigen und anfang dieses Jahrhunderts wurde in England eine umfangreiche Reform des Wiederaufnahmerechts durchgeführt. Die mehrhundertjährige Tradition des Verbots der Wiederaufnahme des Strafverfahrens zu Ungunsten des Freigesprochenen wurde verlassen und eine wichtige Ausnahme von dem innerhalb von Common law-Systemen verankerten Schutz gegen double jeopardy hergestellt. Die neue Lösung besteht in der Zulassung des Wiederaufnahmeverfahrens nur für die sog. katalogisierten Straftaten, und zwar unter streng vorgeschriebenen Voraussetzungen, was eigentlich eine eigentümliche mittlere Lösung in Bezug auf die üblichen Auffassungen der Gesetzgebung hinsichtlich der Zulassung der Anwendung dieses Instituts zu Ungunsten des Freigesprochenen darstellt. In der Arbeit werden zunächst die argumentierten Einwände vorgetragen, die traditionell gegen die Zulassung der Wiederaufnahme zu Ungunsten des Freigelassenen gerichtet werden, sowie die Gründe, die die Zulassung solcher Wiederaufnahme befürworten, wonach eine detaillierte Darstellung der Gründe und des Inhalts der Reform folgt.

Schlüsselwörter: englisches Strafverfahren, ausserordentliche Rechtsmittel, Wiederaufnahme des Strafverfahrens, ne bis in idem, double jeopardy